

VI МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«ІСТОРІЯ СТАЛІНІЗМУ.
РАДЯНСЬКІ НАЦІЇ ТА
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА
В 1920-1950-Х РОКАХ»**

ПРОГРАМА

10-12 жовтня 2013 р.
Інститут історії України
Національної академії наук України
(вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ)

За підтримки

**ЕЛЬЦИН
ЦЕНТР**

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- Уповноважений із прав людини в Російській Федерації
- Рада при Президентові Російської Федерації з розвитку громадянського суспільства і прав людини
- Фонд «Президентський центр Б.М. Єльцина»
- Державний архів Російської Федерації
- Російський державний архів соціально-політичної історії
- Міжнародне історико-просвітницьке, благодійне і правозахисне товариство «Меморіал»
- Видавництво «Російська політична енциклопедія» (РОСПЕН)
- Інститут історії України Національної академії наук України

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- *Олександр Дроздов*, виконавчий директор Фонду «Президентський центр Б.М. Єльцина»
- *Станіслав Кульчицький*, завідуючий відділом історії України 20–30-х рр. XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України
- *Володимир Лукін*, Уповноважений із прав людини в Російській Федерації
- *Сергій Мироненко*, директор Державного архіву Російської Федерації
- *Арсеній Рогинський*, голова Міжнародного історико-просвітницького, благодійного і правозахисного товариства «Меморіал»
- *Валерій Солдатенко*, директор Українського інституту національної пам'яті
- *Андрій Сорокін*, директор Російського державного архіву соціально-політичної історії, головний редактор видавництва «Російська політична енциклопедія» (РОСПЕН)
- *Валерій Тишков*, директор Інституту етнології та антропології Російської академії наук, академік РАН
- *Михайло Федотов*, голова Ради при Президентові Російської Федерації з розвитку громадянського суспільства і прав людини
- *Олег Хлевнюк*, головний спеціаліст Державного архіву Російської Федерації

Шоста конференція з циклу «Історія сталінізму» присвячена одній із найбільш актуальних історіографічних і політичних проблем сучасності. Криваві війни, дезінтеграція ряду держав за національною ознакою, міжнаціональні конфлікти й зіткнення, що загрожують стабільності та цілісності світу постійно нагадують про принципову важливість і складність національного питання. При цьому політична практика й численні наукові дослідження виходять з того, що національні суперечності та етнічні конфлікти обумовлені не тільки поточними умовами і подіями, але й, значною мірою, історичною спадщиною. Це змушує уважніше ставитися до вивчення такого явища, як історичний досвід. Розвиток радянських націй і національної політики в 1920–1950-х рр., безперечно, становить важливу його частину.

РОЗПОРЯДОК РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

10 жовтня (четвер)

- 09:00 – 10:00 – реєстрація учасників
- 10:00 – 13:00 – пленарне засідання
- 13:00 – 14:00 – обідня перерва
- 14:00 – 16:00 – робота секцій 1, 2, 3
- 16:00 – 16:15 – кава-брейк
- 16:15 – 18:30 – робота секцій 1, 2, 3 (продовження)

11 жовтня (п'ятниця)

- 10:00 – 12:00 – робота секцій 4, 5
- 12:00 – 13:00 – обідня перерва
- 13:00 – 15:00 – робота секцій 4, 5 (продовження)
- 15:30 – 18:00 – робота секцій 6, 7
- 19:00 – 21:00 – урочиста вечерея

12 жовтня (субота)

- 09:30 – 11:30 – підбиття підсумків конференції
- 11:30 – 11:45 – кава-брейк
- 11:45 – 13:00 – круглий стіл
- 13:00 – 14:00 – обідня перерва
- 14:00 – 18:00 – екскурсійна програма по Києву

Регламент роботи конференції

Доповідь на пленарному засіданні – 20 хв.; доповідь на секційних засіданнях – 15 хв.; дискусія – до 10 хв.

10 ЖОВТНЯ (ЧЕТВЕР)

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Конференц-зал, 2-й поверх; 10.00–13.00

(головуючі – Смолій В.А., Сорокін А.К.)

Вітання:

Смолій В.А., директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України

Сорокін А.К., директор Російського державного архіву соціально-політичної історії, головний редактор видавництва «Російська політична енциклопедія»

Лукін В.П., Уповноважений із прав людини в Російській Федерації

Литвин В.М., народний депутат України, голова Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, академік НАН України

Онищенко О.С., академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України, академік НАН України

Тишков В.О., академік-секретар Відділення історико-філологічних наук РАН, член Президії РАН

Дроздов О.О., виконавчий директор Фонду «Президентський центр Б.М. Єльцина»

Солдатенко В.Ф., директор Українського інституту національної пам'яті, член-кореспондент НАН України

Доповіді:

1. *Кульчицький С.В.* (Київ, Україна). Статус титульних націй у псевдофедеративній державній структурі СРСР на етапі створення радянського ладу. 1917–1938 рр.

2. *Суні Р.* (Чикаго, США). Радянське й національне. Єдність суперечностей.

3. *Тишков В.О.* (Москва, РФ). Сталінські депортації народів і проблема ідентичності.

4. *Костирченко Г.В.* (Москва, РФ). Доктрина «старшого брата» та формування державного антисемітизму в СРСР у світлі ідеологічної й етнополітичної трансформації сталінського режиму в 1930-ті рр.

Обід: 13:00–14:00

СЕКЦІЯ 1

«Імперія позитивної дії». Коренізація і національно-культурні автономії 1920-х рр.

Конференц-зал Інституту історії України НАН України,
6-й поверх; 14:00–18:30 (кава-брейк: 16:00–16:15)

(керівник секції – Шаповал Ю.І.)

1. *Шаповал Ю.І.* (Київ, Україна). Олександр Шумський і «шумськізм»: доля наркома просвіти УСРР в «імперії позитивної дії».
2. *Красовицька Т.Ю.* (Москва, РФ). Сталін та організаційно-правовий аспект національно-культурної політики 1920-х рр.
3. *Якубова Л.Д.* (Київ, Україна). Національні райони: досвід здійснення політики коренізації в УСРР.
4. *Дроздов К.С.* (Москва, РФ). Політика українізації в РСФРР у 1922–1932 рр. і розвиток національної самосвідомості українців Росії.
5. *Борисьонок Ю.А.* (Москва, РФ). Особливості прискореної білорусизації в Полоцькому регіоні й польський фактор. 1923–1928 рр.
6. *Дмитрик І.О.* (Донецьк, Україна). Українізація Донбасу в 1923–1938 рр.: громадська думка.
7. *Денінгхаус В.* (Люнебург, Німеччина). «Золотий вік» радянської національної політики і проблема етнодисперсних груп. 1923–1930 рр.
8. *Воронцов В.С.* (Іжевськ, РФ). «Імперія позитивної дії» на прикладі коренізації в Удмуртії.
9. *Варданян Т.Р.* (Єреван, Вірменія). Національна політика та національна ідентичність у Закавказзі. 1920–1930-ті рр.
10. *Пічуков В.П.* (Гомель, Білорусь). Національні німецькі сільради БРСР в 1920–1930-ті рр.: між національним і класовим.
11. *Єфіменко Г.Г.* (Київ, Україна). Великодержавний і місцевий «націоналізми» в публічному дискурсі національної політики: форма та зміст «позитивної дії» більшовицької влади в Україні. 1923–1937 рр.
12. *Литвин М.Р.* (Львів, Україна). Галицька соціалістична республіка 1920 р.: перший досвід більшовизму в регіоні.
13. *Фролов М.О.* (Запоріжжя, Україна). Вироблення формули створення Радянського Союзу в дискусіях московських вождів і керівників КП(б)У.

СЕКЦІЯ 2

Національна політика 1930-х рр. Кризи й репресії

Конференц-зал Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 3-й поверх;
14:00–18:30 (кава-брейк: 16:00–16:15)

(керівник секції – Хлевнюк О.В.)

1. *Жангуттин Б.О.* (Алмати, Казахстан). «Ваша думка з цього приводу допомогла б нам...». Колективізація, голод і національний розвиток Казахстану.
2. *Васильєв В.Ю.* (Київ, Україна). Національні моменти в політиці керівництва СРСР в Україні. 1932–1933 рр.
3. *Кондрашин В.В.* (Пенза, РФ). Голод 1932–1933 рр. – загальна трагедія народів СРСР: національно-регіональний аспект.
4. *Нікольський В.М.* (Донецьк, Україна). Національні аспекти політичних репресій 1937–1938 рр. на Донеччині.
5. *Папакін Г.В.* (Київ, Україна). Статус «чорної дошки» у сталінських репресіях 1932–1933 рр. проти націй і народностей у регіонах товарного землеробства СРСР.
6. *Батирбаєва Ш.Д.* (Бішкек, Киргизстан). Голод 1930-х рр. у Киргизстані. Нові матеріали, нові підходи.
7. *Соляр І.Я.* (Львів, Україна). Національна політика більшовиків в УРСР в оцінці українських партій Західної України. 1919–1939 рр.

СЕКЦІЯ 3

Національні культури й національна інтелігенція

Конференц-зал Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського
НАН України, 4-й поверх;
14:00–18:30 (кава-брейк: 16:00–16:15)

(керівник секції – Даниленко В.М.)

1. *Петренко А.М.* (Кишинів, Молдова). Національна інтелігенція Молдавської АСРР. Формування і доля.
2. *Тихонов В.В.* (Москва, РФ). Радянські історики й переосмислення національних історій у перше повоєнне десятиліття.

3. *Ясь О.В.* (Київ, Україна). «Покаянні» та «викривальні» тексти українських істориків першої половини 1930-х рр. як спосіб організації культурного простору тоталітарного суспільства.
4. *Марусик Т.В.* (Чернівці, Україна). Національна політика сталінського режиму і західноукраїнська інтелігенція.
5. *Аккієва С.І.* (Нальчик, РФ). Формування нової системи освіти на Північному Кавказі в 1920–1930-ті рр.
6. *Галлямова А.Г.* (Казань, РФ). Криза національної самоідентифікації татар у 1940–1980-ті рр.
7. *Чепайтене Р.* (Вільнюс, Литва). «Національна форма» сталінського міста.

11 ЖОВТНЯ (П'ЯТНИЦЯ)

СЕКЦІЯ 4

Національна політика «пізнього сталінізму». 1940–1950-ті рр.

Конференц-зал Інституту історії України НАН України,
6-й поверх; 10:00–12:00, 13:00–15:00

(керівник секції – Рубльов О.С.)

1. *Бердинських В.А.* (В'ятка, РФ). Етнічні депортації в Радянському Союзі 1940–1941 рр.: дослідницькі проблеми.
2. *Льмярв М.* (Таллінн, Естонія). Ідеологічні мотиви подій 1940 р. в Естонії в Естонській РСР у 1940–1950-х рр.
3. *Коростеліна К.В.* (Арлінгтон, США). Порівняльний аналіз депортацій у США та СРСР під час Другої світової війни.
4. *Кадіо Ж.* (Париж, Франція). Правові практики й міжнаціональні відносини в повоєнному СРСР.
5. *Веденєєв Д.В.* (Київ, Україна). Оперативно-військові механізми забезпечення радянзації Західної України у 1945–1954 рр. За документальними матеріалами радянських органів держбезпеки.
6. *Люкс Л.* (Айхштетт, Німеччина). Сталін і єврейське питання. 1941–1953 рр.
7. *Кантор Ю.З.* (Санкт-Петербург, РФ). Радянська Прибалтика: національна політика й національні кадри: 1944–1953 рр.
8. *Зброжко О.М.* (Львів, Україна). Репресивна політика комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у 1940–1950-х рр. За архівними документами партійних і державних органів УРСР.
9. *Примаченко Я.Л.* (Київ, Україна). Еволюція національного питання в ідеології ОУН(б) у роки Другої світової війни.
10. *Орлов І.Б.* (Москва, РФ). Національний та інтернаціональний компоненти радянської воєнної пропаганди.
11. *Петренко О.* (Бохум, Німеччина). Зони протистояння. Життя та смерть «східняків» у повоєнній Західній Україні.
12. *Епштейн А.Д.* (Єрусалим, Ізраїль). «Національне питання» між внутрішньою і зовнішньою політикою: проблеми вивчення курсу влади щодо євреїв та Ізраїлю в останнє сталінське десятиліття.

СЕКЦІЯ 5

Економіка, політика, етноси. Асиміляція і конфлікти

Конференц-зал Інституту літератури
ім. Т.Г.Шевченка НАН України, 3-й поверх;
10:00–12:00, 13:00–15:00

(керівник секції – Рогинський А.Б.)

1. *Яковлева Г.М.* (Вітебськ, Білорусь). Традиційні побутові практики та боротьба за новий радянський побут. Вітебщина в 1920-ті рр.
2. *Байбурін А.К.* (Санкт-Петербург, РФ). Практики визначення національності в 1920–1930-ті рр.
3. *Максимова Л.А.* (Сиктивкар, РФ). Національно-демографічні наслідки індустріалізації на європейському північному сході СРСР.
4. *Мухтаров Т.Г.* (Уфа, РФ). Вплив Другої світової війни на процес етномовної асиміляції башкирського народу.
5. *Папков С.А.* (Новосибірськ, РФ). Сталінізм у долі малих народів Сибіру.
6. *Ісаєв В.І.* (Новосибірськ, РФ). Переплавка: міжнаціональні відносини на промислових підприємствах Західного Сибіру в період форсованої індустріалізації.
7. *Рахманкулова А.Х.* (Ташкент, Узбекистан). Національна міграційна політика в Узбекистані у 1930–1940-х рр.
8. *Рахаєв Д.Я.* (Москва, РФ). Ідеологема «народ-зрадник»: переживання й подолання в масовій свідомості та соціальній практиці репресованих народів Північного Кавказу (на прикладі карачаївців і балкарців).
9. *Нахманович В.Р.* (Київ, Україна). Міжнаціональні відносини на українських землях напередодні Другої світової війни.
10. *Романько О.В.* (Крим, Україна). Кримськотатарський національний рух: між Сталіним і Гітлером.
11. *Галушко К.Ю.* (Київ, Україна). «Малювання»/«стирання» народів і кордонів: віддзеркалення національної політики СРСР у радянській політичній, етнічній, історичній та навчальній картографії. 1925–1956 рр.

12. *Бранденбергер Д.* (Ричмонд, США). Короткий курс історії ВКП(б) як відповідь на національне питання в партійній пропаганді 1930-х рр.

13. *Аманжолова Д.А.* (Москва, РФ). Громадські організації у соціально-культурному просторі етнічності – чи вдалося прищеплення радянської громадянськості?

СЕКЦІЯ 6

Радянська влада й національні конфесії

Конференц-зал Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського
НАН України, 4-й поверх; 15:30–18:00

(керівник секції – Мироненко С.В.)

1. *Фельдварі Ш.* (Дебрецен, Угорщина). Радянізація й боротьба проти церкви у Закарпатті в 1940–1950-х рр.

2. *Митрохін М.А.* (Бремен, Німеччина). З «чорної сотні» у пізньосталінський єпископат: кадрова політика патріарха Алексія I в 1945–1953 рр.

3. *Чарний С.О.* (Москва, РФ). Політика радянських властей щодо єврейських релігійних громад у період «справи лікарів».

4. *Лисенко О.Є.* (Київ, Україна). Релігійні об'єднання України та радянська держава в роки Другої світової війни: новий формат відносин, національний підтекст і конфесійна конфігурація

5. *Макарова Н.М.* (Магнітогорськ, РФ). Релігійність і радянський спосіб життя в умовах індустріалізації. На матеріалах Магнітогорська 1930-х рр.

6. *Сагітова Л.В.* (Казань, РФ). Мусульманська автономія в контексті радянської політики атеїзму.

СЕКЦІЯ 7

Радянська етнономенклатура. Формування і світогляд

Читальний зал бібліотеки Інституту історії України
НАН України, 5-й поверх; 15:30–18:00

(керівник секції – Хаустов В.М.)

1. *Ахмедова Ф.* (Баку, Азербайджан). Національне питання й конфлікти у більшовицькій еліті в перші роки радянзації Азербайджану.
2. *Юрчюнков В.А.* (Саранськ, РФ). Коренізація в Мордовській АСРР як створення і насадження національної еліти. 1928–1938 рр.
3. *Борисьонок О.Ю.* (Москва, РФ). Кадрова політика більшовиків в УСРР у період коренізації.
4. *Тепляков О.Г.* (Новосибірськ, РФ). Шовінізм і націоналізм в органах ВНК–МДБ–МВС СРСР. 1920–1950-ті рр.
5. *Крупина В.О.* (Київ, Україна). Національна кадрова політика в радянській Україні в період пізнього сталінізму.
6. *Штейнле О.Ф.* (Запоріжжя, Україна). Ідентичності керівництва України: національний і соціальний компоненти. 1945–1953 рр.

Урочиста вечерея: 19:00–21:00

12 ЖОВТНЯ (СУБОТА)

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Конференц-зал, 2-й поверх; 9:30–11:30

(головуючі – Сорокін А.К., Кульчицький С.В.)

Кава-брейк: 11:30–11:45

КРУГЛИЙ СТІЛ

Нові проекти в дослідженні сталінізму

Конференц-зал, 2-й поверх; 11:45–13:00

(модератор –Кадіо Ж.)

Мироненко С.В., Сорокін А.К. (Москва, РФ). Сайт «Документи радянської епохи» та інші електронні проекти.

Коростеліна К.В. (Арлінгтон, США). Спільні проекти історії: світові практики в пошуках історичного компромісу.

Стакло В.А. (Вашингтон, США). Дослідження сталінської національної політики: використання цифрових технологій.

Блюм А., Кустова Е. (Париж, Страсбург, Франція). Звукові архіви – Європейська пам'ять про ГУЛАГ" і дослідження виходу зі сталінізму.

Обід: 13:00–14:00

Екскурсійна програма: 14:00–18:00

Секретар оргкомітету:

Шаповалова Наталія Арнольдівна

Тел./факс: +7 (495) 229-75-89

E-mail: shapovalova@fonde.ru

Координатор від України:

Примаченко Яна Леонідівна

Тел.: +380 (63) 058-50-65

E-mail: yana.prima@gmail.com